

temi programok, órarendek, kiállítások, ünnepi ülészekok szerepeltetésére a bibliográfiában, mivel e módszerek és eszközök ugyancsak a vonatkozó felsőoktatási intézmény tevékenységéről nyújtanak képet.

Az évkönyv két bibliográfiát is tartalmaz, melyek önmagukban, önálló kiadványként is megállnák a helyüket, és a kötetbeillesztésük tulajdonképpen tulfeszíti az amúgy is gazdag tartalmu évkönyv szerkesztését. Az egyik bibliográfiában ROHLA Mártonné közli a BMEKK-ben levő, a Magyar Tanácsköztársaság kiadványaiból álló különgyűjtemény jegyzékét.^{12/} A bibliográfia 196 könyvet, brosurát és 26 plakátot sorol fel. Az évkönyvet a BMEKK kiadványait, továbbá a könyvtár munkatársainak irodalmi, szakirodalmi tevékenységét bemutató bibliográfia zárja le. A KÓSA Győző szerkesztett^{13/}, 53 oldalra terjedő bibliográfiát a könyvtár kiadványi tevékenységének rövid ismertetése és történeti áttekintése vezet be. Ezt követi a könyvtár kiadványainak típusonkénti, majd a munkatársak publikációinak betűrendes felsorolása. A szerkesztő, érvényesítve az egyetemi bibliográfiák szerkesztésénél vallott nézetét, a szerzők valamennyi művét, ill. a társszerzőknél valamennyi szerzőt feltüntet, teljessé téve a felsorolást a szerzők által rendezett kiállításokkal, mint az alkotói tevékenység egyik megnyilvánulásával.

A BMEKK évkönyveinek 1. kötetét az előszó ígérete szerint 3-4 éven belül újabb kötet követi, remélhetőleg hasonlóan gazdag tanulmánygyűjtemény formájában.

/Dáczér É./

REFERÁTUMOK

Könyv

4/K/68

02/1-77/

ASHEIM, L.: Librarianship in the developing countries. /Könyvtárügy a fejlődő országokban/ - Urbana-Chicago-London, 1966. Univ. Illinois Pr. 95 p.

A fejlődő országok könyvtárügye, összehasonlítva a nyugati - és elsősorban az amerikai - könyvtárakkal, több hasonlóságot és ellentétet mutat. Olyan országokban, ahol jelenleg sokszor 2-3 képzett könyvtárosra közel 14 millió lakos jut, a könyvtárak természetesen nagyban különböznek az olyan országokétól, ahol egy-egy 250 fővel dolgozó intézet szakkönyvtárában 10 könyvtáros is tevékenykedik.

^{12/} ROHLA Mártonné: A Budapesti Műszaki Egyetem Központi Könyvtárának különgyűjteménye a Magyar Tanácsköztársaság kiadványaiból. = i.m. p.269-283.

^{13/} KÓSA Győző: Könyvtárunk kiadványai és munkatársainak szakirodalmi tevékenysége. = i.m. p.284-340.

temi programok, órarendek, kiállítások, ünnepi ülészekok szerepeltetésére a bibliográfiában, mivel e módszerek és eszközök ugyancsak a vonatkozó felsőoktatási intézmény tevékenységéről nyújtanak mű képet.

Az évkönyv két bibliográfiát is tartalmaz, melyek önmagukban, önálló kiadványként is megállnák a helyüket, és a kötetbeillesztésük tulajdonképpen túlfeszíti az amúgy is gazdag tartalmu évkönyv szerkezetét. Az egyik bibliográfiában ROHLA Mártonné közli a BMEKK-ben levő, a Magyar Tanácsköztársaság kiadványaiból álló különgyűjtemény jegyzékét.^{12/} A bibliográfia 196 könyvet, brosurát és 26 plakátot sorol fel. Az évkönyvet a BMEKK kiadványait, továbbá a könyvtár munkatársainak irodalmi, szakirodalmi tevékenységét bemutató bibliográfia zárja le. A KÓSA Győző szerkesztettél^{13/}, 53 oldalra terjedő bibliográfiát a könyvtár kiadványi tevékenységének rövid ismertetése és történeti áttekintése vezet be. Ezt követi a könyvtár kiadványainak típusonkénti, majd a munkatársak publikációinak betűrendes felsorolása. A szerkesztő, érvényesítve az egyetemi bibliográfiák szerkesztésénél vallott nézetét, a szerzők valamennyi művét, ill. a társszerzőknél valamennyi szerzőt feltüntet, teljessé téve a felsorolást a szerzők által rendezett kiállításokkal, mint az alkotói tevékenység egyik megnyilvánulásával.

A BMEKK évkönyveinek 1. kötetét az előszó ígérete szerint 3-4 éven belül újabb kötet követi, remélhetőleg hasonlóan gazdag tanulmánygyűjtemény formájában.

/Dáczér É./

REFERÁTUMOK

Könyv

4/K/68

02/1-77/

ASHEIM, L.: Librarianship in the developing countries. /Könyvtárügy a fejlődő országokban/ - Urbana-Chicago-London, 1966. Univ. Illinois Pr. 95 p.

A fejlődő országok könyvtárügye, összehasonlítva a nyugati - és elsősorban az amerikai - könyvtárakkal, több hasonlóságot és ellentétet mutat. Olyan országokban, ahol jelenleg sokszor 2-3 képzett könyvtárosra közel 14 millió lakos jut, a könyvtárak természetesen nagyban különböznek az olyan országokétól, ahol egy-egy 250 fővel dolgozó intézet szakkönyvtárában 10 könyvtáros is tevékenykedik.

12/ ROHLA Mártonné: A Budapesti Műszaki Egyetem Központi Könyvtárának különgyűjteménye a Magyar Tanácsköztársaság kiadványaiból. = i.m. p.269-283.

13/ KÓSA Győző: Könyvtárunk kiadványai és munkatársainak szakirodalmi tevékenysége. = i.m. p.284-340.

A leglényegesebb különbség, hogy Amerikában a könyvtárak fő feladata az olvasószolgálat, a tájékoztató munka; míg a fejlődő országokban a könyv általában fontosabb szerepet játszik, mint az olvasó. A fejlődő országokban még jellemző: a tájékoztató szolgálat hiánya, az állománygyarapítás nagy nehézségei, a könyvtárosi munkakörök rendezetlensége vagy hiánya, az egyetemi könyvtárak decentralizált jellege stb. Ezek a jellemzők azonban többé-kevésbé a fejlett országokban is megtalálhatók. Az összehasonlításból így gyakran az ellentmondások és ellentétek hasonlósága domborodik ki.

A könyvtárak társadalmi intézmények, s mint ilyenek, annak a társadalomnak az igényeit és céljait tükrözik, amelyben működnek. Éppen ezért az egyes fejlődő országok könyvtárügyének reális értékelése és segítése csak az illető állam társadalmi életének megértése útján lehetséges. Ebből következik, hogy a könyvtárak olvasói is különbözőképpen gondolkozhatnak és esetenként mást várhatnak a könyvektől és a könyvtárosoktól. A fejlődő országok társadalmá sokszor egészen másként vélekedik az oktatás feladatairól és intézményeiről; nagyobb tisztelettel adózik a vallás és a mult tekintélyeinek; sokszor a kisebb társadalmi egységek /család, nemzetség, néptörzs/ szerepét a nemzet elé helyezi. A gyarmatosítás tekintélyuralmi rendszere ugyan csak több olyan hatással volt a ma már független fejlődő országok társadalmára, amely szintén több következménnyel hat a könyvtárügy fejlődésére is.

Ha valaki hidat szándékozik építeni, úgy a legkülönbözőbb tényezőkre kell figyelemmel lennie: az átívelendő szakadék szélességére és mélységére; a talajviszonyokra; az éghajlati viszonyokra; a maximális szélerősségre; a felhasználásra kerülő anyagokra; a munkaerő lehetőségekre; a legalkalmasabb helyre; a várható forgalomra stb. A fejlődő országok könyvtárügyének fejlesztésénél ehhez hasonlóan rengeteg adottságot és lehetőséget kell mérlegelni. Semmiféle segítségnyújtásnál sem szabad az észak-amerikai vagy európai viszonyokból kiindulni.

/Balázs S./

Folyóiratcikkek

19/68

001.89:002.66

Skandináv szimpózium a műszaki információ felhasználásáról.
/Nordiskt symposium om utnyttjande av teknisk information, Ronnebybrunn 24-25 maj 1967/ - WOXÉN, R. - JONSSON, E. - DYRE, M. - JOKINIEMI, M. stb. = Teknisk-Vetenskaplig Forskning, 38.k. 5.sz. 1967. p.139-191.

Az 1967. május 24-25-én Ronnebybrunnban rendezett szimpóziumon tárgyalták meg a kutatás és az ipar információ szükségleteit és azok kielégítését, valamint a tájékoztatási tevékenység gazdasági szempontjait. Az egyes előadások a következő témákkal foglalkoztak:

az információ mint termelési tényező; információ - ismeret - vállalati ujitások;

az információszükséglet és annak kielégítése;

kutatók információ felhasználása belső dokumentációs szolgálat létesítése előtt és az után;

skandináv vizsgálatok a vállalaton belüli információ továbbítás-ról;

az információ felvevők problémái;

az ágazati tájékoztatás és dokumentáció problémái a hajógyártásban;

a specializált tájékoztató szolgálatok feladatai, szervezete és munkamódszere;

az információ hiány gazdasági kihatása;

a tájékoztatási tevékenység gazdaságossága egy ágazati kutatóintézetben;

gazdaságossági szempontok az ágazati dokumentációban;

a beruházások helye a tájékoztatásban és a dokumentációban.

/Sperlágh S./

20/68

002.513.5

Tudományos és műszaki információ - mérföldkő-e vagy zárókő?

/Scientific and technical information - millstone or keystone?/ - WILSON, L. = The Pharmaceutical Journal, 200.k. 5439.sz. 1968.jan.27. p.81-86.

Az ASLIB /Association of Special Libraries and Information Bureaux = Szakkönyvtárak és Tájékoztatási Irodák Szövetsége/ igazgatója a Brit Gyógyszerészek Egyesületében tartott előadásában érdekes áttekintést adott a tudományos és műszaki információ mai állásáról és jövő fejlődéséről. Véleménye szerint a tudományos és műszaki információ jelenleg fejlődésének abban a korszakában van, amelyben a műszaki továbbképzés a második világháború végén volt. Az ipar vezető köreiben általában még nem egyöntetű az információ jelentőségének felismerése. Ritka kivételnek számít az a felfogás, amely az ipar tevékenységét átalakítási eljárás-nak tekinti s az a véleménye, hogy ennek során az információt jól értékesíthető termékké lehet átalakítani. Tehát nem is a nyersanyag, hanem az információ az ipar legfontosabb bázisa.

Az információk gyűjtésével, tárolásával, feldolgozásával, közzétételével és felhasználásával foglalkozó szakemberek legnagyobb problémája kétségtelenül az, hogyan birkózzanak meg a rohamosan növekedő számú információval. A Chemical Abstracts statisztikája szerint 1947-től 1963-ig nyolcévenként megkétszereződött a referátumok száma. Ezenkívül a korábban túlnyomóan angol nyelvű publikációk mellett előtérbe léptek olyan nyelvű /orosz, japán, kínai/ publikációk is, amelyekkel korábban nem kellett számolni.

Ilyen nagyságrendű anyag feldolgozásához különleges rendszereket kellett kidolgozni s különleges képzettségű szakemberek segítségét igénybe venni. Két nagy amerikai vállalatnál pl. 1:4 és 1:5 az információs szakemberek aránya a tudományos kutatókéhoz, ami angol viszonyokhoz képest túlzottan bőkezűnek mondható.

Az információk robbanásszerű szaporodásának korában - ha nem is old meg minden problémát - a computer nélkülözhetetlen. Az alapvető bibliográfiai adatok, az információ lényeges műszaki tartalma és vizsakeresésre alkalmas tárgyszójegyzék alapján:

a publikációkról rövid időn belül ismertető folyóirat adható ki;

kivonatot is tartalmazó folyóirat készíthető;

név- és tárgymutató állítható össze;

gépi visszakeresésre alkalmas mágnesszalagra vihetők fel az alapvető információs adatok;

különböző kutató csoportok számára érdeklődési területek szerint rendszeres információ szolgáltatható.

A computerek mindezen előnyök ellenére csak langys fogadtatásra találtak Nagy-Britanniában. Az angol-amerikai együttműködés a computereknek az információs szolgálatban alkalmazása terén viszont kétségtelenül nagy léptekkel halad előre, főként a kémiai, fizikai és orvostudományi információkkal kapcsolatban.

A Chemical Titles és a Chemical-Biological Activities c. információs folyóiratok pl. computer segítségével készülnek Amerikában. Nagy-Britanniában pedig az információs szakemberek a nottinghami egyetem computerén ismerkednek meg a gépesítés problémáival.

Nagy reményekre jogosítanak azok az uttörő jellegű kísérletek is, amelyeket az USA bethesdai Nemzeti Orvosi Könyvtárban /National Library of Medicine/ computer segítségével végeznek. A korábban hagyományos nyomdai módszerekkel előállított Index Medicus évi mintegy 150 000 tételét a MEDLARS /Medical Literature Analysis and Retrieval System/ alapján viszik fel mágnesszalagra, mely utóbbi nemcsak gépi visszakeresésre alkalmas, hanem arra is, hogy kiválasztott tématerületekről részletes felvilágosítást adjon, továbbá, hogy az Index Medicus teljes anyagát nyomdailag elkészítse egy másik gépi berendezés, a GRACE /Graphic Arts Composing Equipment/ felhasználásával. Utóbbi a mágnesszalagról közvetlenül veszi át a tárolt információkat, filmen szedi ki az Index nyomdakész oldalait, amelyeket klisékészítés, kinyomtatás és bekötés végett kell azután a nyomdába juttatni. A GRACE berendezés másodpercenként 440 betű leütésére alkalmas; e betűk tipográfiailag nem különböztethetők meg a hagyományos nyomdai szedés betűtől.

Korszerű ujdonsággént meg kell még emlékezni az USA Kongresszusi Könyvtárának /Library of Congress/ gépesítési tervéről. Ennek során kb. 15 millió cédulából álló kartotékokat kívánnak gépi tárolóberendezésbe átvinni. Gombnyomással működtethető visszakereső szolgálat

kerül majd kivitelezésre. A gépi információ alapján a kereső fél módosíthatja kérését, levettetheti a keresett dokumentumot, fotokópiát rendelhet róla. Szó van arról is, hogy mindez a távolból /az USA más információs központjaiból is/ működtethető lesz. A computerhez azonban 55 olyan gépi egységet kellene kapcsolni, amelynek mindegyike kb. 150 000 dollárba kerülne. Más országokban tehát a közeljövőben nem lehet számolni ilyen berendezések beszerzésével.

Kétségtelen azonban, hogy az irodalmi információk alakjában tárolt ismereteink felhasználásában a computer a jövőben központi szerepet fognak játszani. Ezt terveink készítésénél mindenképpen tekintetbe kell vennünk. Számolni kell ezenkívül azzal is, hogy itt ma már nem a műszaki megoldás a központi probléma, hanem intellektuális és emberi kérdések kombinációja. Az emberi tapasztalat, válogatás és értékelés folyamatainak részletesebb ismeretére van elsősorban szükségünk ahhoz, hogy e téren haladhassunk.

/Finály I./

21/68

002.513.5:681.3

Az automatikus dokumentáció helyzete és fejlődési lehetőségei.

/Stand und Entwicklungsmöglichkeiten der automatischen Dokumentation/
- PIETSCH, E. - Nachrichten für Dokumentation, 18.k. 5.sz. 1967.szept.
p.156-163.

Az elektronika felhasználási lehetőségének kutatása a szakirodalmi tájékoztatás területén 3 fő irányban folyik:

1. a tulajdonképpeni tájékoztatás során az információk feldolgozása, tárolása és visszakeresése;

2. a szövegek valamely nyelvről más nyelvre történő automatikus fordítása;

3. áttérés az ólomszedésről a computer segítségével végzett fény-szedésre.

A tulajdonképpeni információ feldolgozást illetően napjainkban a legfontosabb probléma az ember és a gép közötti beszélgetés teljesen új formájának kialakítása. Ismeretes, hogy a tárolt információkhoz a másodperc milliomod részénél is rövidebb idő alatt hozzáférhet a gép, és hogy az információk feldolgozására olyan pontos és egyértelmű programozási nyelveket dolgoztak ki, mint a Fortran, Algol, Cobol, a PLI, vagy TRAC. Ismeretes továbbá, hogy számos területen jól használható tezaurusokat sikerült kidolgozni. Mégis, mindezek ellenére tudjuk, milyen nehéz egy, a gépnek feltett kérdést helyesen megfogalmazni, úgy kialakítani, hogy a gép a kérdés lényegének megfelelő válaszokat szolgáltatson. Ennek oka az, hogy hiányzik az alkotó jellegű elem, a memoria asszociatív formája, vagyis a mesterséges intelligencia. E téren alapvető fejlődésre van szükség, melynek most még csak a legkezdetén állunk.

A nehézségek ellenére állíthatjuk azonban, hogy helyes úton járunk. Ezt jelzik az eddig elért jelentős eredmények, melyeket röviden az alábbiakban foglalhatunk össze.

A szakirodalmi tájékoztatás gépesítésében vezető helyen a kémiai szakterület dokumentációja áll. A Chemical Abstracts Service és az Amerikai Kémikusok Társaságának /American Chemical Society = ACS/ teljes publikációs programja számítógépek igénybevételére épül. Az ACS azt tervezi, hogy a tudományos és műszaki információ feldolgozására irányuló tevékenységét 1969. közepére teljes mértékben számítógépek felhasználásával fogja ellátni: ebben az időpontban el kívánna jutni addig, hogy a kémikusok és vegyészmérnökök számára a legfrissebb információkat is automatikusan szolgáltatathassák. A munka elvégzésére IBM 360/40 típusú számítógépet beállítást tervezik. A vizsgálatok szerint a Chemical Abstracts-ban a referátumok átfutási idejét az 1967. év végére elért 10 hétről 1969/70-ig mintegy 5-6 hétre lehet majd lecsökkenteni.

A szakirodalmi tájékoztatásban a gépesítés terén élen járó másik szakterület az orvostudomány. Mivel elképzelhetetlen, hogy egy olyan korban, amikor a hírek másodpercek alatt juthatnak el a Föld egyik részéről a másikra, hónapok, sőt évek teljenek el, míg az orvosok a legújabb orvostudományi ismereteket a betegek gyógyításában értékesíteni tudják, az 1960-as években rendszeres és céltudatos munkát kezdtek egy világméretű és automatizált orvostudományi információs rendszer kiépítésére. 1964. óta működik a MEDLARS /Medical Literature Analysis and Retrieval System/ nevű számítógépes automatikus tájékoztatási rendszer. E tájékoztató szolgálat központja a washingtoni Nemzeti Orvosi Könyvtár /National Library of Medicine/, mely mellett még 5 MEDLARS állomás létesítését tervezik. A második MEDLARS generáció létrehozását 1968-ban kezdik meg. A MEDLARS a fejlődés élvonalában jár a gépi indexek kiadásában, a gépi információ visszakeresésben, a tezauszus kidolgozás területén, a gép-ember kölcsönhatás vizsgálatának és a sokszorososan felhasználható formában történő gépi adattárolás területén. A MEDLARS rendszer ma már több mint félmillió dokumentumra vonatkozó információkat tárol és üzemeltetésének költségei az 1966. évben 1,5 millió dollárt tettek ki.

A nemzeti tároló rendszerekről a nemzetközi rendszerekre történő áttérés irányában is ma már egyre több a próbálkozás. Az EURATOM /European Atomic Energy Community = Európai Atomenergia Közösség/ már évek óta használ IBM 360 gépcsaládba tartozó számítógépet egy nemzetközi tájékoztató rendszer kialakítására irányuló munkájában, együttműködve az USA Atomenergia Bizottságával /Atomic Energy Community/. A szakirodalmi információk gépi tárolására és visszakeresésére folytatott kísérletek eddig eredményesnek bizonyultak.

Ugyancsak nemzetközi rendszer kiépítésére irányul a Nemzetközi Atomenergia Ügynökség /International Atomic Energy Agency = IAEA/ terve, mely arra törekszik, hogy az atomkutatásban résztvevő valamennyi nemzeti kutató központ /beleértve a Szovjetunió és az USA központjait is/, valamint az EURATOM rendelkezésére álló publikált irodalmi anyag, kutatási jelentés és kongresszusi kiadvány tartalmi feltárása során kapott információkat központilag, gépben tárolja és bárki számára hozzáférhetővé tegye. A nagyszabású terv előkészítéseképpen folyamatban van egy tezauszus kidolgozása, melynek használatát általánosan elő kívánják írni.

Nagyszabású munka folyik a szabadalmi tájékoztatás automatizálás terén is. Sok éves előkészítés után létrejött egy nemzetközi munkaközösség, az un. ICIREPAT /International Co-operation in Information Retrieval among Examining Patent Offices = Ujdonságvizsgáló Szabadalmi Hivatalok Nemzetközi Információ-visszakeresési Együttműködése/, melynek célja egy olyan automatikus rendszer kidolgozása, amely lehetővé teszi, hogy a szabadalmi információk terén minél hamarabb megkezdjék a gépi adatfeldolgozást, az évek során rohamosan növeljék a gépi uton tárolt információk tömegét és ezek alapján biztosítsák az ujdonságvizsgálathoz szükséges tájékoztatási tevékenység egyre fokozódó hatékonyságát.

Az NSZK-ban a szakirodalmi tájékoztatás automatizálására irányuló tevékenységet az Institut für Dokumentationswesen /Dokumentációs Intézet/ irányítja. Az Intézet, amely 1960. óta működik, nem foglalkozik tényleges dokumentációs tevékenységgel. Rendelkezésre áll azonban évente 2 millió DM a dokumentáció szakterületén folyó kutatómunka finanszírozására. Az Intézet mellett működik a Zentralstelle für Maschinelle Dokumentation /ZMD = Gépi Dokumentációs Központ/. A ZMD elősorban a következő feladatok megoldásán fáradozik:

a német dokumentációs központokban lyukszalagon vagy lyukkártyákon rögzített információk feldolgozása;

kutatás, fejlesztés és oktatás a dokumentáció gépesítése területén, ideértve a nemzetközi tapasztalatcserét is;

tanfolyamok és szemináriumok rendezése, valamint munkahelyek és gépidő biztosítása az automatikus dokumentációk kérdéseivel foglalkozó kutatások céljára /diplomamunkák, disszertációk elkészítésére/;

jelentős munka folyik a Deutsche Bibliothek cimbibliográfiájának computerrel történő előállítására érdekében is.

Említésre méltó még egy nagy horderejű nemzetközi terv is, melynek irányítója az IUPAC /International Union of Pure and Applied Chemistry = Tiszta és Alkalmazott Kémia Nemzetközi Egyesülése/. A terv számadatak elektronikus tárolását és visszakeresését kívánja megvalósítani.

Az automatikus fordítással kapcsolatban összefoglalóan a következők állapíthatók meg:

A gépi fordítás célja az lenne, hogy gép számára olvasható módon rögzített alapszövegből közvetlenül felhasználható fordított szöveget hozzon létre anélkül, hogy emberi fordítási vagy szerkesztési munkára lenne szükség. Jelenleg azonban gyakorlatilag még nincs egyetlen tudományos szöveg sem, mely teljesen automatikusan végzett fordítás eredményeképpen született volna meg. A computer bemenetére még csak igen egyszerű szövegek adhatók.

A gépi fordítás ügyét nagymértékben visszavetette, hogy a Georgetown University többéves munka után beszüntette kutatásait, miután nem sikerült megvalósítani a gépi uton lefordított szöveg időt-

rabló utólagos szerkesztésének és ellenőrzésének kiküszöbölését. Ugyanakkor le kell szögezni, hogy a világon használt több mint négyezer nyelvből mindössze néhány áll ezen a téren az érdeklődés középpontjában, elsősorban az orosz-angol, illetve angol-orosz, valamint a japán-angol automatikus fordítás. Amerikai vizsgálatok szerint e nyelvek területén a gépi fordítással kapcsolatos kutatásokra jelentős összegeket fordítottak: a National Science Foundation /NSF = Nemzeti Tudományos Alapítvány/ 6585 millió dollárt, a Central Intelligence Agency /az USA Központi Hírszerző Hivatala/ 1315 millió dollárt és az amerikai hadügyminisztérium 11 906 millió dollárt fordított az utolsó évben gépi fordításra. A computer azonban egyelőre csak lineárisan, címeket felkeresve dolgozik, és hiányzik még az asszociatív képesség, mely az emberi elmét a fordítás munkájára alkalmassá teszi. Ily módon nem számíthatunk arra, hogy a közeljövőben utószerkesztés nélkül felhasználható fordítást kapunk, akár a legnagyobb teljesítményű computer alkalmazása esetén is.

Ma a tőkés országok körében a gépi fordítás terén a vezető szerepet az EURATOM játssza. 1963. óta az oroszról angolra történő fordításban nagymértékben igénybeveszik a computert, és az automatikus uton előállított szolgáltatásokkal kapcsolatban a felhasználók érdeklődése egyre növekszik. Ez azt mutatja, hogy a még mindig meglévő nyelvi és stilisztikai korlátozásokat figyelembe véve is, a szakemberek a kapott szövegeket használhatónak ítélik. Az utószerkesztéssel javított fordítások esetében is jelentős az idő- és pénzmegtakarítás: míg emberi erővel végzett fordítás esetén 1000 orosz szó fordítása 13-40 dollárba kerül, gépi fordítás esetén ugyanezen költség csak 7 dollárt tesz ki. A fordítás minőségét azáltal próbálják megjavítani, hogy a szótárt mintegy 180 000 szó terjedelműre bővítik és az IBM 7090 típusu computerről az óriási teljesítményű IBM 360/65 computer használatára térnek át. A fordítási sebesség az új gépen 300 000 szó/óra, ami az eddigi eredményekhez képest mintegy ötszörös gyorsítást jelent. Ez a gépi fordítás költségkihatásainak csökkenését is maga után vonja.

Bármily formában is történt az információ feldolgozása: információkeresés vagy gépi fordítás eredményeképpen kaptunk bizonyos információkat, végsősoron ezeket olvasható formában kell a felhasználók rendelkezésére bocsátani. Ezen a téren ugyancsak a computer alkalmazása hozott forradalmi változást. A computerrel vezérelt fényzedés teljesen új módszert jelent a többszáz éve alkalmazott ólomszedéshez képest. E téren különösen jelentősek azok a kísérletek, melyeket az ACS, az RCA /Radio Corporation of America = Amerikai Rádió Testülete/ és vele együttműködve a Siemens/, valamint a Monotype Co. folytatnak. Az ACS hatalmas publikációs programja szempontjából elsőrangú fontossága a minél nagyobb gyorsaság biztosítása. Az elmúlt két évben a kutatómunkát IBM 2280 típusu egységgel végezték, amit fényzedő gépként használtak. Az IBM 2280 katódsugárcső segítségével végzi a képrögzítést, 2000-3000 jel/mp sebességgel.

Az R.HELL által kidolgozott ún. Digiset berendezés a Siemens 4004 nagyteljesítményű computerrel kombinálva ugyancsak rendkívül előnyösen használható a nyomdai munka meggyorsítására. A Digiset eljárás esetében a szöveget lyukszalagra lyukasztják, és a házi korrekturát u-

gyancsak lyukszalag igénybevételével végzik. Ezután kezdődik az elektronika szerepe: a szöveget a Hellco szedő-computer veszi át, átvezeti a szükséges javításokat, megállapítja a sorhosszuságot, elvégzi a szavak szükséges elválasztását. Bármilyen különleges szedésű kívánság beprogramozható a gépbe. A berendezés szalaglyukasztója azután elkészíti azt a lyukszalagot, mely a tulajdonképpeni fényszedés vezérlésére szolgál. A lyukszalag a sorokra bontott kép fekete pontjainak helyét kódolt formában adja meg. A szalagon megjelenő minden lyukkombináció 8 bitet vesz igénybe a ferritmagos tárolóban, mely összesen 262 144 bit kapacitása. A lyukszalag leolvasása 1000 jel/mp sebességgel történik. A bevitelkor a gép megjelöli, hogy mely szövegrészeket kell kurzívval, keskenyebb vagy szélesebb betűtípusokkal visszaadni. Egy sorban kereken 100 féle betűtípus alkalmazható. A felhasználható különböző jelek száma pedig 250. A Digiset berendezés a szöveget filmre vagy fotopapírra rögzíti, melyet automatikus előhívó berendezésben hívhatnak elő. A fejlődés iránya pedig az, hogy szóban előadott szöveg automatikus fényszedését kívánják computerekkel megvalósítani. Ma ugyanis a feldolgozás leglassabb lépése a szöveg gépi nyelven történő rögzítése, ami általában lyukszalaggal történik. Mivel a lyukasztási sebesség 100 jel/mp, legalább 12-16 lyukasztó kell ahhoz, hogy egyetlen computerrel vezérelt fényszedőgépet megfelelően el lehessen látni anyaggal.

Látható tehát, hogy az elektronika a bevezetőkben említett három fő területen már lényeges, gyakorlatban alkalmazható eredményeket hozott, de ennek ellenére még a fejlődésnek csak legkezdetén áll.

/Vásárhelyi P./

22/68

002.55:001.83/430.2:47/

A Szovjetunió és NDK együttműködése a természettudományi-műszaki és gazdasági tájékoztatás területén. /Die Zusammenarbeit der UdSSR und der DDR auf dem Gebiet der naturwissenschaftlich-technischen und ökonomischen Information/ - BAUER, E. - ZIID Zeitschrift, 14.k. 5.sz. 1967. p.135-137.

Már V.I.LENIN felismerte a tudomány és a technika döntő jelentőségét a szocialista társadalom kialakulása szempontjából. Rendeletére már 1921-ben megalakult a Külföldi irodalmat beszerző és elosztó társasági központi bizottság. Ez volt a fiatal szovjet állam első tudományos tájékoztatási szerve.

Ez idő óta a Szovjetunió következetesen halad ezen a LENIN által kijelölt úton. A Szovjetunió és a német nép együttműködésében fontos szerepet játszik a Német Demokratikus Köztársaság és a Szovjetunió között 1964. júniusában létrejött Barátsági, Kölcsönös Segélynyújtási és Együttműködési Szerződés. E szerződés a két állam tudományos kapcsolatait és kölcsönös tudományos tájékoztatása szempontjából is nagy jelentőségű.

A két állam közötti tájékoztatási kapcsolatok igen sokoldalúak. A tudományos és műszaki kutatások koordinálásában nagy szerepe van a

KGST Állandó Bizottságának, amely a tudományos-műszaki tájékoztatás alapvető kérdéseivel is foglalkozik és erre a célra Állandó Munkacsoportot alakított. Az Állandó Munkacsoport keretében a VINITI /Vszeszozjuznij Insztitut Naucsnoj i Tehnicseszkoj Informacii = Össz-szövetségi Tudományos és Műszaki Tájékoztatási Intézet/ és a ZIID /Zentralinstitut für Information und Dokumentation = Központi Információs és Dokumentációs Intézet/, azaz a két ország központi tájékoztatási szerveinek képviselői széleskörű és értékes tájékoztatásügyi kapcsolatokat alakítottak ki. A két intézet bilaterális szerződést kötött, amelynek legfontosabb része, hogy kölcsönösen kicserélik tapasztalataikat a természettudományos, műszaki és gazdasági szakirodalom helyzetéről és várható alakulásáról.

A Német Szocialista Egységpárt 7. Kongresszusán több oldalról hangsúlyozták, hogy az NDK minisztériumainak, ipari trösztjeinek és nagyüzemeinek közvetlenül együtt kellene működniük a Szovjetunió megfelelő szerveivel. Ebből következik, hogy a dokumentációs központoknak és irodáknak szorosabb kapcsolatot kell kiépíteniük a megfelelő szovjet szervekkel. Az ipar egyes területein, így az építőiparban, a közlekedésügy és mezőgazdaság területén már évek óta eredményes együttműködés alakult ki a tudományos és műszaki tájékoztatásban. A vegyipar területén is felvették már a kapcsolatot az érintett szervek.

A dokumentációs központok és irodák közvetlen kapcsolataik folytán leghivatottabbak figyelembevenni az iparágak szakmai speciális tájékoztatási igényeit, alátámasztani az iparágak tapasztalatcseréjét és feltárni új tájékoztatási forrásokat. Ez nemcsak a tájékoztatás minőségét javítja, hanem az információk cseréjét is jelentősen meggyorsítja.

Némi képet ad a tájékoztatási anyagok cseréjéről, hogy csupán 1967. első felében a Szovjetunió iparági tájékoztatási központjai az NDK tájékoztatási szerveinek több mint 200 000 dokumentumot, azaz könyveket, folyóiratokat, ülések beszámolóit, referátumokat, katalógusokat, prospektusokat, szabadalmi leírásokat és szabványokat vagy ezek másolatait küldték meg.

/Korossy I./

23/68

002.66:061.6

Kutatók információ-felhasználása a belső dokumentációs szolgálat létesítése előtt és az után. /Utnyttjandemonster hos forskare före och efter etablering av en intern dokumentationstjänst/ - OKKO, M. = Teknisk-Vetenskaplig Forskning, 38.k. 5.sz. 1967. p.156-159.

A Finn Geológiai Kutatóintézetben néhány évvel ezelőtt belső dokumentációs szolgálatot létesítettek. Ez nemcsak az intézet 214 munkatársát /ebből 90 főiskolai végzettségű/ látja el dokumentációs anyagokkal, hanem az ország 45 kiválasztott szakkönyvtárát is /a geológiai szakterületen érdekeltek/. Havonta kiadott dokumentációs folyóiratukban számonként kb. 300 címleírás szerepel, melyeket kb. 800 szakfolyóiratból, kiadványsorozatból, kongresszusi kiadványból stb.

állítanak össze. A folyóirat kiadása óta az intézet könyvtárának látogatottsága megkétszereződött, a két esemény közti szoros kapcsolatot mutatja, hogy a könyvtárlátogatási csúcok minden esetben a kiadvány megjelenése utáni hétre esnek. Tapasztalatok szerint megnövekedett a külföldi irodalom iránti igény, s azon belül is eltolódott a hangsúly a nyugat-európai irodalomról a nemzetközi kiadványok és az orosz nyelvű irodalom felé. Ugyancsak látványos növekedést mutat a japán szakirodalom aránya. A havonta kiadott dokumentációs folyóirat hatásaként értékelhető, hogy míg korábban a kutatók kevés, vezető folyóiratot tanulmányoztak, újabban az irodalmi igény szélesebb skálájú.

/Sperlágh S./

24/68

025.21:027.21

A kutatóintézeti könyvtárak szelektív állománygyarapításáért.
/An argument for selectivity in the acquisition of materials for research libraries/ - KRAFT, M. = Library Quarterly, 1967.jul. p.284-295.

Napjaink amerikai kutatóintézeti, egyetemi, iskolai könyvtárainak szemléletében ellentmondásokra bukkanhatunk. A könyvtár műszaki lehetőségeinek, a könyvtári eljárásoknak tulburjánzása azzal fenyeget, hogy elhomályosulnak a könyvtári célkitűzések és a könyvtár létének értelme. Ugyanigy ellentmondás az is, hogy a könyvtár kincsestárból - ahogy GOETHE jósolta - fokozatosan raktárrá, majd raktárból hulladékmegőrzőhellyé válik.

A kutatóintézeti stb. könyvtáraknak nem céljuk az, hogy minden sajtóterméket gyűjtsenek, feladatuk csupán azoknak az írott dokumentumoknak gyűjtése, rendszerezése és hozzáférhetővé tétele, melyek a multban és jelenben hozzájárultak és -járulnak a tudás gazdagodásához. Ilyen helyzetben fokozott jelentősége van a szaktudás iránti igény ki-elégítésének, a dokumentumállomány helyes osztályozásának és az itélőképességről tanubizonyosságot tevő szerzeményezésnek. Téves az a közkeletű vélemény, hogy az amerikai kutatóintézeti és egyetemi könyvtárosok képzettsége /illetve képzésének módja/ nem kielégítő ahhoz, hogy a könyvtárosok képesek legyenek a könyvek kiválasztását - az állománygyarapító munka ezen alapvető tényezőjét - felelősségteljesen végrehajtani. Ennek a tévhitnek következményeképpen a könyvtárosok eleve lemondanak a dokumentumok jól átgondolt szelektálásáról. A válogatás nélküli állománygyarapítás eredményeképpen az átlagos évi gyarapodást tekintve, ma a legkisebb ütemben gyarapodó amerikai könyvtár gyarapodási üteme megközelíti a legnagyobb ütemben gyarapodó német könyvtár gyarapodási ütemét s más európai országokkal való egybevetés is hasonló képet ad. Szükséges-e valóban az a munkaerő-, energia- és pénzügyi ráfordítás, amit a hatalmas ütemben duzzadó könyvtár szervezése, hozzáférhetővé tétele igényel? A gigantikus szerzeményezésnek három indítéka van: a teljességre törekvés igénye; az az elképzelés, hogy a könyvtár nemcsak a jelennek, de a jövőnek is gyűjt és nem tudhatjuk, mi válik fontossá a jövőben; és végül az a feltételezés, hogy a kutatóintézeti könyvtár sohasem évíl el. Ezekkel az érvekkel szemben hangsúlyozni kell azt, hogy a jó és a rossz, az értékes és az értéktelen,

a szükséges és a felesleges közötti különbségtétel nélkül az intézetek közötti versengés mennyiségi verseny lesz csupán.

Amikor a könyvtárak keletkeztek, az írás nehéz mesterség volt és kevesen tartoztak az intellektuális elithez. Következésképpen csak azt irták le, ami fontos volt s így a teljesség igényével gyűjtöttek. A teljesség eszménye ma már nem helytálló. Az olvasás és írás széles tömegek számára hozzáférhetővé vált, leírják a kevésbé fontosat is. Hol van az a munkaerő-gárda, mely képes lenne minden írásos termékről tájékoztatni? Az egyén olvasási kapacitásának is megvannak a maga természetes korlátai. Minél gigantikusabbá válnak tehát a könyvtári gyűjtemények, annál nagyobb lesz az olvasatlanul maradt művek arányszáma. A minden időkre szóló megőrzés igénye, a nem tudhatjuk, hogy holnap mi lesz értékes szempontjának hangsúlyozása feltételezi, hogy valami, ami ma értéktelen, holnap értékes lesz. E nézet védői szerint egész újabbskori történetünk azt dokumentálja, hogy állandóan nemvárt fordulatok köszöntenek be a tudományos érdeklődés, módszerek, értékelések területén. Ez igaz, de az is tény, hogy minden ma megvásárolt felesleges könyv veszélyezteti a könyvtár holt napi hatékonyságát. A fénymásolás, sokszorosítás, valamint az anyagok és személyek nagy mozgékonyaságának korában anakronizmus a teljesség igényével szerzeményezni. Értékesebbek a kiemezett kisebb gyűjtemények, mint az olvasatlanul maradt nagyok. - Az az érv is téves, hogy a kutatóintézeti könyvtár sohasem évvül el. A 2. világháború alatt megsemmisült a német könyvállomány 34 %-a. A pótlás időszerűvé válásakor nagyrésztéről kiderült, hogy - noha az amerikaiánál szelektáltabb állomány anyagát képezte - elavult.

A teljességre való törekvés korszerűtlen szemléletével szakítani kell, de a szakítást akadályozza az is, hogy napjaink bibliográfiai apparátusa túlhangsúlyozza a szerző szerepét. A könyvtárak feladata valójában gondolatok megőrzése és a gondolati tartalom nemcsak attól a formától független, melyben megjelenik, hanem attól a személytől is, aki elgondolja. A tudás robbanásszerű gazdagodása nem azonos a sajtó- vagy írásos termékek robbanásszerű gyarapodásával. Szakítani kell a felesleges információk megőrzésének gyakorlatával, mert a senki által sem használt irodalom akadályozza a szükséges információk hatékony áramlását.

/Ungvári Gy./

25/68

547.64:002.513.5:681.3.04

Eljárás a kondenzált gyűrűs vegyületek kódolására. /Metód kodirovanija kondenzirovannuh ciklicseszkih szisztem organicseszkih szoedinenij/ - GEJVANDOV, É.A. = Naucsno-Tehnicseszka Informacija, Szerija 2., 1967. 9.sz. p.13-16.

Az egész szerves kémiát felölelő univerzális kódok helyett sokkal egyszerűbb kódokat célszerű alkalmazni olyankor, amikor a szerves vegyületeknek egy-egy szűkebb területét kell manuális visszakereső eszközökkel feltárni. Az itt ismertetett módszert a szabályos kondenzált rendszerek kódolására dolgozták ki azzal a céllal, hogy fénylyukkártyák alkalmazásával lehetővé váljék az egyes vegyületek és a

megadott geometriai elrendezésű vegyületcsoportok visszakeresése. A kódoláshoz A.M.PATTERSON szerint kell felrajzolni a szerkezeti képletet, és mindenekelőtt a leghosszabb sorban levő gyűrűket kell megjelölni. Ezek a gyűrűk páratlan sorszámokat kapnak, de magába a kódjelbe csak a legnagyobb sorszámot kell beírni és aláhuzni. A leghosszabb sor alatti és feletti sorokban váltakozva páros és páratlan sorszámot kell alkalmazni; ezek a sorszámok a kódjelben az aláhuzott sorszám elé, illetve mögé kerülnek. Ily módon például a koronén kódjele: 24524. A heterociklikus rendszerek kódjében a sorszámok után indexek vagy kiegészítő számok és betűk jelölik az eltéréseket. A dekódolást szintén a leghosszabb sorral, vagyis az aláhuzott sorszámnak megfelelő számú gyűrű felrajzolásával kell kezdeni. A fénylyukkártyák kilyukasztása a szokásos módon történik.

/Szabó Gy./

26/68

65.012.45

Skandináv vizsgálat a vállalaton belüli információátvitelről - az eredmények összefoglalása. /Nordisk utredning av informationsöverföring inom företaget - sammanfattning av resultatet/ - TÖRNUDD, E. = Teknisk-Vetenskaplig Forskning, 38.k. 5.sz. 1967. p.160-169.

A négy skandináv ország közreműködésével széleskörű interjúvizsgálattal kísérelték meg a vállalaton belüli információáramlás és általában a tájékoztatás módszerei és eszközei tekintetében uralkodó vélemény felderítését. A követett módszer levélben szétküldött kérdőívek megválaszolásán alapult, az esetek egyharmadában azonban dokumentalista szakember jelenlétében töltötték ki az íveket. A reprezentatív felmérés Dániában, Finnországban és Norvégiában 90-90, Svédországban 130 db, egyenként 300-nál több alkalmazottat foglalkoztató vállalatot ölelt fel. A kiválasztás véletlen mintavétel alapján történt, a vállalatok jóformán minden iparágat átfogtak, legnagyobb súlyal azonban a fém-, fémmegmunkáló- és gépipar, a textil- és kötszövőipar, valamint a fafeldolgozó és papíripar szerepelt. Összesen 1200 személyt kérdeztek meg, közülük 119 nem válaszolt. A megkérdezett személyek jegyzékét úgy állították össze, hogy az három munkaterületet képviseljen:

- a/ termelésben vezető szerepet betöltő;
- b/ kutató, fejlesztő, kísérleteket végző;
- c/ konstruktőr és tervező.

A feltett kérdések csoportosítása a következő volt:

1. az információ-felvevő személy általános jellemzői /kor, képzettség, beosztás, nyelvismeret, olvasási hajlam/;

2. az információ-felvevő véleménye /beállítottsága/ az információ-áramlással kapcsolatban /a kapott információ célbatalálásának érzete, a fejlődéssel való lépéstartás képessége, az elegendő időráfordítás lehetősége, a specializált információszükséglet gyakoriságának becslése/;

3. az információ-források kihasználása /publikáció mennyiség, rendszeresen olvasott folyóiratok száma, rendszeresen figyelemmel kísért dokumentációs folyóiratok száma, információ szerzésre fordított időmennyiség, igénybevett források típusai/;

4. a dokumentációs tevékenység kihasználása az információ-felvevő által /vállalaton belül - vállalaton kívül, egyéni dokumentációs kartoték/;

5. tájékoztatási viszonyok az információ-felvevő munka környezetében /szakirodalmi szolgálat, belső szakmai összejöveteleken való részvétel/;

6. az információátvitel megjavítására vonatkozó kívánások.

A kérdésekre adott válaszokat statisztikailag értékelték, majd az alábbi következtetéseket vonták le. Az információ-felvevők helyzetében számos hiányosság található, ezért sürgős intézkedésekre van szükség a dokumentalisták, valamint a műszaki és tudományos szakemberek képzése, a vállalati gazdálkodás rendje és a dokumentáció módszerei terén. Az információ-felvevők kedvezőtlen helyzete a vizsgálat tanulságai alapján arra vezethető vissza, hogy

a/ hiányzik a gyors és szelektív információ, továbbá egyes speciális szakterületek folyamatos témafigyelése;

b/ a szakemberek nem ismerik a vállalaton kívül beszerezhető dokumentációs szolgáltatásokat és ha igen, nem törődnek velük;

c/ nem áll rendelkezésre elég bibliográfiai segédeszköz, azokat nem ismerik és nem tudják használni;

d/ a szakfolyóiratok száma egyre nagyobb mértékben növekszik, ami áttekintésüket lehetetlenné teszi, ugyanakkor hiányoznak a jól használható kivonatok; végül

e/ a szakemberek nem tudnak elég időt a szakirodalmi tanulmányokra fordítani.

/Sperlágh S./

27/68

651.5:778.14

Mikrofilmezés vagy iratrendezőben történő raktározás? /Mikroverfilmung oder Ablage in Ordnern?/ - WEILBACH, E. = Bürotechnik + Organisation, 15.k. 8.sz. 1967. p.682-683.

Egy adott iratanyag mikrofilmen vagy iratrendezőben történő megőrzésének költségtényezői a következő feltételek mellett hasonlíthatók össze:

a raktározásra kerülő évi iratanyag mennyisége mindkét rendszerben 1,6 millió /DIN A/4/ lap;

az összehasonlítás időtartama 10 év, amely alatt az iratmennyiség 7 éven át növekszik, utána az iratanyag évi gyarapodása csökken, ill. megáll.

Az összehasonlításhoz - az általános feltételek mellett - a további adatok szükségesek:

az iratanyag évi helyigénye iratrendezőkben történő raktározás esetén 70 m². A helyigény 7 éven keresztül növekszik, utána állandó marad. A helyiség költsége 3,50 DM/m², hónap;

mikrofilmen történő archiválás esetén a helyigény az első év után nem változik, az első év költségei azonosak az iratrendezőkével;

egy iratrendezőben kb. 600 lap helyezhető el, az évi iratrendezőszükséglet 2700 db. Egy iratrendező ára 1,80 DM. Mikrofilmezés esetén az iratrendezők egy év után újra felhasználhatók, becslés szerint még 7 évig;

az iratrendezők tárolásához kb. 43 folyóméter acélállvány szükséges. Egy méter hosszúságú, 5 polcos állványon 63 iratrendező, azaz 37 800 iratlap tárolható. A polcos acélállvány költsége 170 DM/m. Az állvány élettartama 20 év, a költségből az évi leírás 5 %. Mikrofilmes raktározás esetén az acélszekrény költsége 600 DM, élettartama 20 év, az évi leírás 5 %;

egy mikrofilm leolvasó és nagyító készülék költsége 6000 DM. Élettartama 10 év, a leírás 10 %/év. Egy lap mikrofilmezésének költsége automata felvevővel 0,0095 DM. A felvétel 16 mm-es dokumentumfilmre történik, 1:40 kisebbitési arányban.

A megadott feltételek mellett az iratrendezőkben történő raktározás első évi költsége 8165,50 DM. Ez az összeg 8 éven keresztül átlagban 3000 DM-val növekszik, és eléri a 31 304 DM-t, majd az iratállomány gyarapodásának csökkenése miatt, az évi költség visszaesik 28 874 DM-ra.

A mikrofilmen történő tárolás esetében az első évi költség a behúzások miatt viszonylag magas: 23 845 DM. A második évben azonban már csak 18 985 DM és ez az összeg - egy év kivételével, amikor újra eléri a 23 845 DM-t - a továbbiakban állandó marad.

A költségösszehasonlítás bizonyítja, hogy hosszabb távon /10 év/ a mikrofilmen történő archiválás költsége kb. 12 000 DM-val kevesebb. A tényleges költségadatok mellett van azonban a mikrofilmen történő megőrzésnek pénzben ki nem fejezhető haszna is, mint például

az archiválás nagyobb biztonsága;

a biztos megtalálhatóság és az iratanyag teljessége, mert nem fordulhat elő, hogy egyes lapok hiányoznak, elvesznek vagy újrabesztáskor rossz helyre kerülnek;

a mikrofilmen tárolt anyag kezelése lényegesen egyszerűbb, mint az iratrendezőkben tárolt iratoké.

/Szepesváry T./

28/68

778.14.071:027.7

Az AUPELF mikrofilmlap szolgáltatása. /The AUPELF microfiche service/ - UNESCO Bulletin for Libraries, 21.k. 4.sz. 1967.jul.-aug. p. 224-225.

1965. januárjában a Francia Nyelvű és Francia Tagozatos Egyetemek Szövetsége /Association des Universités Partiellement ou Entièrement de Langue Française = AUPELF/ európai irodájában mikrofilmlap szolgálatot létesített, amely jelenleg a Tudományos Kutatás Nemzeti Központja /Centre National de la Recherche Scientifique = CNRS/ dokumentációs részlegének fotolaborja segítségével működik. A mikrofilmlap szolgálatot a Szövetség 55 tag-egyetemének tudományos kutatói és oktatói veszik igénybe, de ugyanakkor az összes egyetemi intézmények /tanszékek, könyvtárak, intézetek és központok/ számára is rendelkezésre áll.

A mikrofilmlapok alkalmazása a megnövekedett dokumentációs tevékenység és az ennek következtében fokozódó nemzetközi dokumentum-csere következtében széles körben elterjedt. Jelenleg úgy látszik, hogy a 105 x 150 mm méretű mikrofilmlap a legalkalmasabb a különböző formátumu dokumentumokhoz. Ez a megállapítás hosszú kutatás eredménye, amelyet más mikrofilmlapos eljárással történt összehasonlítások útján nyertek. A formátumot, amely az összes dokumentumfajta reprodukálására alkalmas, elfogadta a Nemzetközi Szabványosítási Szervezet TC 46 jelű Dokumentációs Szakbizottságának Reprográfiai Albizottsága is /International Organization for Standardization, Sub-Committee on Document Reproduction = ISO TC/46 SCL/. Az elfogadott méretű mikrofilmlap automatikus előállításra alkalmas, és olvasásához leolvasógépeket használ. Az AUPELF egyik alap-célkitűzése, hogy ezzel a mikrofilmlapos szolgáltatással megkönnyítse a nemzetközi dokumentációs és könyvtári csere, másrészt, hogy a francia nyelvterülethez tartozó különböző országok növekvő dokumentum igényét mikrofilmlapok szolgáltatása útján kielégítse.

Különösen a ritka és nehezen beszerezhető dokumentumok mikrofilmlapok formájában való szolgáltatásával segítenek elsősorban a fejlődő országoknak. Bár még néhány egyetem idegenkedik a szolgálat igénybevételétől, mégis további fokozottabb használatára kell számítani. Főleg a mikrofilmlap leolvasó gépek jelenleg még elég magas árának csökkenése növelheti jelentős mértékben az AUPELF mikrofilmlap szolgálat igénybevételét.

/Terebessy Á./

29/68

778.14.072:681.327.45

A mikrofilmes lyukkártya diadalmenete. /Siegesszug der Mikrofilm-Lochkarte/ - KNIGGE, H.J. = Bürotechnik + Organisation, 15.k. 8.sz. 1967. p.683-685.

A lyukkártya és a mikrofilm kombinációja évek óta /1952/ ismert. E rendszer legfőbb előnye, hogy két igen sokoldalú információhordozó tulajdonságai egy eszközben egyesülnek.

A nemzetközileg szabványosított, ésszerű információhordozó első sorban a tervrajzok tárolásánál vált be. Például egy eredetileg 215 m² területet igénylő hagyományos műszaki tervtár helyigénye mikrofilmes lyukkártya alkalmazásával néhány négyzetméterre csökkenthető.

Gyakran megtörténik azonban, hogy visszakereséskor gépi válogatás helyett kézzel keresnek. Előfordult - mivel a levegő nedvességtartalmára a lyukkártyába rögzített mikrofilm érzékenyen reagál és a ragasztás gyakran felenged - a keresők féltek attól, hogy a gyakori gépi válogatásnál a mikrofilmek megsérülnek. Ez főleg akkor okoz problémát, ha a lyukkártyában az eredeti /egyedi/ mikrofilmet rögzítették.

Az 1967. évi Hannoveri Ipari Vásáron az IBM cég egy tökéletesített mikrofilm-lyukkártya rendszert, ill. berendezést mutatott be. A rendszer lényege, hogy a mikrofilm tekercs formában kerül megőrzésre, a tekercsről azonban egy IBM mikrofilmmásoló segítségével az egyes filmkockákat diazofilmre veszik fel, s azokat rögzítik a lyukkártyába. Egy IBM mikrofilm kártyamásoló /doppler/, az igényeknek megfelelően mind a lyukkártyáról, mind a diazofilmről egyidőben másolatot készít. Így szükség szerint azonos kódrendszerrel osztály-, csoport-archívumok is kialakíthatók. A rendszer további tagjai: az IBM mikrofilmleolvasó és az IBM reprodukciós berendezés különböző nagyítási fokozatokkal, a mikrofilm-lyukkártya-rendszer sokoldalú használhatóságát még szélesebbkörűvé teszi.

A korábbi problémát, a filmkocka rögzítését a lyukkártyába egy új IBM szabadalom oldja meg. A lyukkártya és a diazofilm vastagsága azonos, így gyors, automatikus válogatás válik lehetővé.

Távlatban felvetődik - az információk mennyiségi növekedése miatt - olyan mikrofilm alkalmazásának lehetősége, amelyen az információk az eddiginél jobban komprimálhatók. Ilyenek a fotokromatikus filmek, amelyeknek feloldó képessége 1000 vonal/mm. A fotokromatikus mikrofilm használata természetesen felveti azt a kérdést is, hogy az eddigi 80 jelhelyes kártya a megnövekedett információmennyiség feltáráására elegendő-e.

E technikai kérdések megoldása után várható, hogy a mikrofilmes lyukkártyarendszer nem csupán a műszaki rajzok megőrzésénél, hanem a tájékoztatás területén is egyre nagyobb mértékben szerepel majd, mint információhordozó eszköz.

/Szepeváry T./

30/68

91/051/Documentatio Geographica

Földrajzi dokumentáció. /Dokumentation Geographie/ - KREHL, H. = Dokumentation, Fachbibliothek, Werksbücherei, 16.k. l.sz. 1967.nov.-dec. p.5.

A Bad Godesberg-i Földrajzi Intézet /Institut für Landeskunde/ 1966-ban adta ki a Documentatio Geographica első számát. A kéthónaponként megjelent dokumentációs kiadvány 500-1000 bibliográfiai adatot

közül, közel 300 szakfolyóiratból, egyéb dokumentumból. Az Intézet célkitűzése szerint a kiadvány 1966-tól a világ földrajzi irodalmát megközelítően teljességgel tárja fel.

A tartalmi feltárás az Egyetemes Tizedes Osztályozás alapján, valamint deskriptorok segítségével történik. A későbbiek során a felhasznált deskriptorokból egy földrajzi tezauruszt kívánnak alkotni.

A cimbibliográfia formában feltáró és gyorsinformáció típusú dokumentációs kiadvány adatait évente szak- és helyrend /topográfia/ szerint kumulálják.

A dokumentációs kiadvány előállítására a Zentralstelle für maschinelle Dokumentation, Frankfurt/Main, eszközeivel - lyukszalagírógép, elektronikus adatfeldolgozó berendezés segítségével - történik. A gépi feldolgozáshoz kialakított kategóriák a következők:

- 0 a dokumentációs kiadvány év- és füzet száma, valamint a bibliográfiai adat tételszáma, pl. 66-1-131;
 - 1 ETO jelzet;
 - 2 deskriptor vagy deskriptorok;
 - 3 a szerző neve;
 - 4 a testületi szerző megnevezése;
 - 5 a publikáció címe eredeti nyelven, szükség szerint kerek zárójelben a német fordítás;
 - 6 a publikáció címe, kiadási hely, évfolyam, kötet, oldalszám stb.
 - 7 utalás a másodlagos forrásra, ha a címfelvétel nem az eredeti műről készült;
 - 8 a dokumentumtípus és lelőhely megjelölése.
- A dokumentumtípusokat a következő betűkkel jelzik:
- B bibliográfia;
 - C gyűjteményes kötetből származó részmű;
 - D disszertáció;
 - F vállalati irodalom, prospektus;
 - K kongresszusi anyag;
 - L könyv;
 - R sorozat;

S különnyomat;

Z folyóirat.

A cimanyagot a további gépi felhasználás és mutatók készítése miatt, mágnesszalagon tárolják.

A Földrajzi Intézet az egész anyagot kartonformában is feldolgozza: szakrendi, földrajzi és betűrendes katalógus áll a felhasználók rendelkezésére, amelyek folyamatosan kiegészítésre kerülnek.

A Földrajzi Intézet évente kumulált köteteket is ad ki.

/Szepesváry T./

—
S
—